

Универзитет у Београду, Факултет политичких наука,
Београд

DOI 10.5937/kultura1546011D

УДК 316.722

316.75:330.831.8

оригиналан научни рад

ПОЛИТИЧНОСТ СТУДИЈА КУЛТУРЕ – ПУТЕВИ И СТРАНПУТИЦЕ

Сажетак: *Овај рад полази од претпоставке да су Студије културе импрегниране политичношћу. Прате се основне теоријске претпоставке Студија културе чија је првобитна улога била да се пронађу нова интерпретативна средства и методологије да би велике промене у друштву и култури од '60-тих година прошлог века могле да се тумаче на нов начин. У опреци према елитистичким концепцијама културе оне теже да демократизују схватања културе обичног човека, спроведу вишедимензионалну критику културе капитализма руководећи се левичарским идејама и искуствима. Циљ је био да се мимо званичних институција отворе нови путеви за образовање јавних интелектуалаца. Под снажним утицајем постмодернизма и одговарајућих теорија, оне постају заговорници радикалног културализма, и, парадоксално, талац глобализма и идеологије неолиберализма. Рад прати концепте и идеје на које се студије културе ослањају доводећи до ове трансформације.*

Кључне речи: *студије културе, неолиберализам, дискурс, политика, разлика, хибридноста*

Студије културе, или културалне студије, или културне студије, зависи од тога ко их како назива, представљају широко поље у коме се изучава култура у ужем и у ширем значењу речи, па се тако често преплићу са политиколошким студијама, уметничком критиком, медијским студијама, социологијом, историјом уметности, социологијом културе, антропологијом, књижевном критиком, дакле са мноштвом хуманистичких и друштвених дисциплина које данас, у интер и мулти дисциплинарним преплетима, одустају од

дисциплинарне ексклузивности увиђајући да је друштвени живот сувише комплексан да би могао да буде сведен на једно друштвено поље, на једну димензију. Са те тачке гледишта култура, схваћена у најширем смислу као целокупан начин живота фигурира као предмет истраживања и разумевања друштвене збиље. Ове студије се пре свега везују за своје институционално порекло у Бирмингемском центру, у Великој Британији, те за релативно омеђену теоријску матрицу на коју се беспоговорно ослањају, а на које су сами делатници у тој области указали.¹ То се пре свега односи на марксистичке, постмарксистичке теорије, постструктурализам и лакановску психоанализу које су прожеле феминистичку, постколонијалну теорију и теорију уметности, а које, са своје стране скоро да су неразлучиво везане за студије културе. Због релативно дугог периода у коме су се строго придржавале ауторитета поменутих теорија оне, нарочито у последњој деценији, шире своје теоријске могућности у разним правцима подстакнуте технолошким, научним, еколошким, друштвеним проблемима на глобалном нивоу. Показало да се да су могућности Теорије не само исцрпљене, већ и да су иницијалне намере ових студија – интерпретација и критика капиталистичког поретка – изневерене.

Студије културе су постале популарна академска дисциплина не само на Западу, већ и у земљама Другог и Трећег свата.² Чини се, а то Стјуарт Хол јасно каже, да су тако ушле у озбиљну „политичку кризу губећи способност да се удруже са снагама и покретима изван академског миљеа“³. Ове речи показују да су на свом почетку, када су представљале значајну промену у области хуманистике тежиле да се успоставе истовремено као пројекат и као „дискурзивно“ поље чији је примарни циљ друштвени ангажман⁴.

Немајући намеру да екстензивно образложим, данас већ општепознате принципе на које се ослањају Студије културе,⁵

1 Видети: Ferguson, M. and Golding, P. (1997) *Cultural Studies in question*, London: SAGE publications.

2 Осамдесетих година почеле су да се укорене у САД, Канади и Аустралији, касније у земљама бившег социјализма, где су најчешће у функцији критике национализма, хомофобије, феминизма. Истовремено су стекле популарност у Јужној Америци, а данас се говори о афричким студијама културе.

3 Н. Hall, *New Cultural Studies: Adventures in Theory*, Liquid Theory Reader, <http://liquidbooks.pbworks.com/w/page/11135960/New%20Cultural%20Studies%3A%20Adventures%20in%20Theory>

4 Стјуарт Хол је био дугогодишњи директор Бирмингемског центра, јавни интелектуалац и *spiritus movens* пројекта студија културе.

5 Погледати: Ђорђевић, Ј. (2009) *Посткултура*, Београд: *Clio*; Ђорђевић, Ј. ур. (2008) *Студије културе*, Београд: Службени Гласник.

на овом месту о њима превасходно говорим као критичар глобализације која се одвија у кључу неолибералне идеологије слободног тржишта, монопола финансијског капитала и корпоративне привреде са циљем да укажем на парадокс политичког ангажмана ових студија. Критика глобализма не произлази из национализма, или склоности ка есенцијализму, што се као знак деструктивног конзервативизма често приписује онима који критички приступају *status quo* савременом свету. Она је израз о свести да су последице економске глобализације такве да из целокупне популације света искључују апсолутну већину, коју Бадију назива *невидљивом*⁶, не само у егзистенцијалном, економском, већ и у политичком и културном смислу. Имајући у виду да су студије културе посебно заинтересоване за невидљиве, потиснуте, осујећене, маргинализоване групе, није наодмет да проверимо да ли оне и даље, у том погледу, остају на висини свог задатка, у тренутку када маргина и искључивање припада већини.

У кратким цртама ваља се осврнути на неке основне теме студија културе, њихове преплетене и комплексне интер и трансдисциплинарне методологије, или тачније теоријске оквире, и практичне циљеве које су студије културе установиле на почетку рада Бирмингемског центра и наставиле да их утврђују током следећих деценија. Ово последње, циљеве, помињем због тога што, као што је напред наговештено, специфичност ових студија представља и залагање за *агенсност* и оснаживање политичког капацитета критичке интерпретације савремене културе што је било у опреци према дотадашњем разумевању културе као аутономне области, отелотвореној у најбољим примерима уметничког и духовног стваралаштва. Студије културе су се изместиле од позитивистичког објективизма укључујући у своје интерпретативно поље елементе различитих дисциплина хуманистике. Тај отклон од класичних тумачења био је инспирисан увиђањем да је култура хетерогена и конфликтна форма, да не припада само елити, одакле произлази да је у непрекидном дослуху са односима моћи. Ово је истовремено значило да су се ове студије културе определиле за схватање културе као „ целокупног начина живота” преносећи средиште интересовања на савремену културу и до тада ниподаштаване популарне форме и праксе свакодневног живота.

У раду Бирмингемског центра шездесетих и седамдесетих година, нова генерација *лево* оријентисаних истраживача,

6 Бадију, А. (2013) Буђење историје, Београд: Универзитет Сингидунум, Факултет за медије и комуникације.

ослоњена и у дијалогу на старије ауторитете у области књижевне критике и образовања, указала је на нужност успостављања новог односа према наступајућим променама које је донео послератни економски бум, контракултурна револуција, деколонизација и нова улога и циљеви револуционарне левице. Та промена односа превасходно се односила на нови приступ концепту масе која уместо насилне или тупе гомиле, почиње да се схвата као збир појединаца и група чији начин живота постаје подједнако релевантан и на друштвеном и на културном пољу. То је означавало значајан упад и напад на културне класификације које су вековима, са тачке гледишта „блока моћи” и друштвених хијерархија, искључивале све оно што њима није припадало. Обични, мали људи креирају културу и она је нужно, на овај или онај начин, у сукобу или у преговарању са онима који имају моћ и који су вековима стварали каноне и правила успостављајући поредак у коме вредности елите представљају културу „*par excellence*“. Циљ је био открити гласове подређених, искључених, спутаних различитим друштвеним нормама и дати им културни легитимитет нужан у једном демократском и праведном друштву. Студије културе су тежиле не само да те гласове открију, већ да пронађу друштвене, економске, политичке и културне који су утицали да они остану нечујни.

У чврстој вези са марксизмом, али у промењеним историјским условима, ове студије прихватају нову, мекшу, „културолошку” варијанту која је подручје културе надредила економском детерминизму, одакле се учврстило гледиште да је култура, а не „производни односи” или друштвене и политичке институције, простор и место борбе и преговора. Тиме је политички радикализам револуционарне левице замењен *радикалним мишљењем и теоријско-филозофском* обрадом питања радикалне демократије. Оно што је незаобилазно наслеђе овог раног периода културних студија је сазнање да ниједан културни артефакт, културни текст или пракса нису невини у идеолошком и политичком смислу и да помно читање симбола, наравица, гестова свакодневних пракси могу открити политичке поруке које, на основу тога, више никако нису присутне само у политичким покретима, програмима влада и опозиције, организованим политичким групама, синдикатима, већ су свугде око нас. Културни отпор је постао мера неслагања, агенс промене, место борбе против капитализма и онога што се раније називало буржоаским друштвом. Обични људи, публика, читаоци, гледаоци, некада названи пасивним конзументима, добили су активну и одлучујућу улогу доводећи у сумњу наметнуте, културом „натурализоване” истине буржоаског поретка. Са те тачке гледишта ништа више није могло да се пласира као пример

за углед, непобитна истина, утемељена у природи или историји – све се могло довести у питање, раскринкати као језичка игра иза које стоје скривена значења и интереси моћи. И у тој идеји лежала је не само могућност политичког деловања, већ је промовисана огромна моћ културе.

Шта је култура у хетерогеном друштву испресецаном различитим друштвеним позицијама, институцијама али искуствима, традицијама и иновацијама. Она је простор непрекидне борбе, сукобљавања, тражења некаквог, само привременог склада, широко поље најразличитијих пракси које имају одређено значење које настаје у међудејству компатибилних или антагонистичких дискурса. У овом почетном периоду, студије културе су покушавале теоријски да утемеље интерпретацију културе која би могла да одговори на левичарске критике капиталистичког поретка, а нарочито, како је то истицао Хол, на ону његову варијанту чији су политички родоначелници били Маргарет Тачер и Реган. Идеја неједнакости у друштву фигурирала је као чврста основа за разумевање функционисања културе подређених друштвених група и откривања сложених начина симболичког успостављања разлике између оних који имају и оних који немају моћ. У почетку је у средишту препознавања културе подређених била радничка класа да би се у каснијем стадијуму свест о подређивању/наметању проширила на многе друге групе. Поставило се питање на који начин конфликтна друштва успевају да се држе на окупу то јест на који начин се конфликтна природа друштва остварује у култури, те на основу којих механизма друштво успева да дође до консензуса око основних вредности и принципа устројства. У првом плану истраживања овог проблема нашла су се симболичка средства и дискурзивни механизми на основу којих доминантне силе у друштву успевају да један парцијални поглед на свет наметну као општеважећи. У том погледу нарочито плодним су се показали појмови *идеологије* и *хегемоније* преузети од Алтисера и Грамшија, удружени са структуралистичким увидима у природу језика и мита Ролана Барта. То је све заједно пружало изузетне истраживачке могућности за једну нову културолошку анализу која је као подразумевајућу потку имала критику капитализма и неједнакости које производи.

Ове темељне претпоставке, везане за марксистичку традицију и лево оријентисане истраживаче, укључиле су се у седамдесетих и осамдесетих година у бујајући постструктурализам и постмодернистичке филозофске и теоријске трендове који, нарочито док стичу популарност у САД, постају доминантни и одлучујући модели интерпретације студија

културе. То је био својеврстан одговор, али и својеврсно прилагођавање новим друштвеним, политичким и културним променама које су донели бујајући конзумеризам, борба за људска права, феминизам и глобално и медијско уједињавање света. Иницијалне намере британских студија мењају смер захваљујући специфичном америчком читању и разумевању француске Теорије. У Француској, и Европи уопште Теорија је означавала концептуалне промене у оквиру хуманистике у постструктуралистичко-постмодернистичкој критици заблуда модерне са циљем деконструисања ауторитативних и општепризнатих истина, удружених са новим читањем и тумачењем марксизма. Везујући се превасходно за теме и проблеме расе и рода, Теорија је у САД прихваћена без тог наслеђа што је довело до отварања широког трансдисциплинарног поља заснованог на специфичној интерпретацији и употреби семиотике, текстуалне анализе, анализе дискурса, и Лаканове метапсихологије у функцији борбе за људска права. Овај теоријски оквир, као апсолутни ауторитет удружио је феминизам, родне студије, *queer* теорију, постколонијалну теорију и студије културе у једно неразмрсиво клупко.

Постструктурализам, у почетку више у деридијанском, касније више у фукоовском кључу, све више радикализује идеје о дискурзивној производњи знања што конфликтни однос између блока моћи и подређених и маргинализованих група измешта из примарног класног односа на план културе, превасходно на план језика. Примат добијају род, раса, сексуално опредељење да би се касније истраживање културе окренуло ка мноштву других група (етничке групе, културе имиграната, стари, инвалиди, фанови, затвореници, *gay* заједнице, групе различитог стила живота, травестити, тренсексуалци). Једна од основних преокупација је изучавање начина на који се индивидуе и групе конституишу као субјекти али и измичу установљеним формама знања и доминантним формама моћи. Показује се да је децентрирани субјект постмодерне уплетен у плуралитет субјекатских позиција откривајући се у форми отворених идентитета без тачке ослоњања у некој дефинисаној социјалној, економској или културној категорији. Он је подложен искључивању по различитим основама, али и формирању на основу мноштва конфликтних језичких игара или дискурзивних формација. Класна борба се цепа на мноштво различитих друштвених сукоба и осујећених друштвених група, а друштвени сукоби се пребацују са материјалне основе на план културе. Анализе дискурзивних техника маргинализовања се усложњавају – *difference*, разлика, деконструкција, осамостаљивање означитеља, њихови многоструки преплети, судари,

интертекстуалне везе растурају могућност посматрања било које категорије подређених са фиксираних тачака и као релативно омеђени предмет тумачења. Разлике се умножавају, идентитети се топе, мултипликују, фрагментирају. Показује се да култура има готово неограничене могућности искључивања и подређивања. Иза овакве интерпретације која обухвата многоструку антагонизма као суштинску одредбу друштвеног кретања стоји идеја „радикалне демократије” која уместо класне борбе и економске неједнакости у жижу ставља плурализам партикуларних борби међу различитим друштвеним групама као многоструким субјектима историјског развоја и друштвене динамике.⁷ Сваки идентитет је неухватљив, недовршен, отворен према другоме, распрунут, испресецан по различитим осамоме рода, расе, етнике, узраста, припадности поткултурним групама, сексуалног или сексуалних опредељења.

Основна епистемолошка оријентација студија културе, ослоњених на постструктуралистичке теорије, заснована је на концепту дискурзивне производње знања и последичних односа моћи, што је подразумевало усредсређеност на форме искључивања, али изван стварних економских, друштвених и политичких *именованих* носилаца моћи. Стварност се тако препознаје кроз *репрезентацију* односа моћи, скупове означавајућих пракси, као бојно поље сукобљених наратива, перформативних ефеката језика, као „флукс”, процес, трансформација гласова, медијски посредована хиперреалност. Стварност је укинута као категорија лишена сваког есенцијалног својства, представљајући се искључиво у форми симболичких и језичких артефаката и пракси. Културализација материјалне стварности, релативизовала је учинке стварне стварности налазећи у језику и знацима њене конститутивне елементе, тако да су релативизам и антиуниверзализам постали логични пратиоци радикалног културализма. Последица тога је да су проблеми истине и вредности искључени из сваког херменеутичког подухвата, с обзиром да је језик неухватљив и интертекстуално (не)одређен.

Из ове теоријске перспективе моћ се дифузно распростире у свим сегментима друштва и у свим односима, она се испољава у најситнијим детаљима свакодневља, капиларно се ширећи кроз различите облике комуникације. Органска повезаност моћи са политиком преселила се са реалне на дискурзивну раван што је, културу испунило политиком која се тумачи као лична ствар. Уколико је у модернизму култура

7 Mouffe, C. and Laclau, E. (1985) *Hegemony and socialist strategy, towards radical democracy and politics*, London: Verso.

као издвојена област била коректив политике, њена супротност или супститут за смислено преживљавање у свету интереса, сукоба и политичких игара, овде се инкорпорирала у праксе свакодневног живота. У постструктуралистичким и постмодерним теоријама, са акцентом на дискурзивној производњи моћи и њеном капиларном ширењу, политика, као извориште друштвене моћи, премешта се из стварности друштвених сукоба, јавног практиковања власти, усмеравања делатности јавног живота, на план културе и свакодневних пракси. Одатле, сваки акт може да се тумачи као акт непослушности, као политички одговор на различите форме наметања и дискурзивног искључивања. Микрополитика симболичких аката преплављује целокупна друштва. Једном речју ускомешана, мултикултурна планетарна људска цивилизација, испресецана по многим осама рода, класе, расе, сексуалног опредељења, отворена ка могућностима преклапања паралелних стварности, слободна да бира значења свега постојећег, да се са њима игра, мења, пориче или прихвата постаје врста *мегатекста* на коме се чита култура позног капитализма.

Култура као бојно поље, у оквиру оваквих теоријских координата подразумева да се побуна, као и моћ, дифузно шири у различитим формама културе, у мноштву текстова и искустава кроз које се одржава непрекидна тензија у односу на „шизоидну” и дисперзивну природу капитализма. Моћ побуне налази се у најситнијим праксама чиме су обични људи, некада жртве манипулације, сада постали креативни, вешти, лукави борци са потрошачким друштвом од кога нису могли или нису хтели да побегну.

Уверење да сваки акт непокорности у култури, сваки контроверзни уметнички експеримент, неконформистички *life style*, ситне личне субверзије система, шокантне сцене насиља или неуобичајених форми секса, имају политичке последице и могу да угрозе савремени капитализам довела је у питање смисао отпора. Свак виц, штос, игре, адолесцентна група у потрази за властитим идентитетима, порнографија, бодибилдинг, травестије различитог порекла, крађе по самопослугама, алтернативни методи лечења, прихватање паганских веровања, вађење свитака из вагине⁸, *trash*

8 Перформанс Кероли Шниман под насловом *Унутрашњи свитак* говори о „идентитету жене као креатора и прократора” (Sayre, H. (1989) *The object of performance, American Avant – Garde since 1970*, University of Chicago Press. У уметности је овај тренд нарочито присутан, доприноси тежњи превазилажења модернистичког елитистичког канона са циљем укључивања уметности у свакодневни живот (Погледати: Шинер, Х. (2007) *Откривање уметности*, Нови Сад: Адреса)

културни производи, таблоиди итд – све може да се разуме као вид отпора ономе што се назива мејнстримом. Међутим, капитализам са својим динамичним потрошачким нишама, избором стилова живота, слободним тржиштем роба и идеја, слободом говора и изражавања, гарантованим људским правима пружа огромно поље производње значења, и слободног изражавања тако да сваки отпор према апстрактно и недовољно омеђеној идеји „поретка” врло брзо остаје форма „стила живота”, „провокација”, репрезентација идентитета која се лако утапа у комерцијалне воде. Капитализам неолибералног типа са потрошачком културом као доминантом има неограничену моћ апропријације свега што може да искористи за ширење тржишта тако да културни отпори, схваћени на овакав начин у студијама културе, на жалост, остају само парцијални гестови у мору других, талас у бујици „буке и блебетања” (Рансијер). „Кад је све отпор, онда ништа није отпор, кад је све политика онда ништа није политика. Егоистички индивидуализам, лако се претвара из постмодернистичког дисидентства у неолиберални конформизам”⁹.

Стварност монопола силе, економско уобличавање света из једног центра, насилно ширење демократије, технолошке иновације у функцији непрекидне саморепродукције капитализма и никад довршене модернизације неразвијених друштава, баснословни раст неједнакости између богатих и сиромашних, Запада и других, што, уз много других процеса, претвара читав свет у *друштво ризика*, разорене еколошке равнотеже, не препознаје се довољно тамо где је извршен трансфер политике у културу, универзализма у партикуларизам, истине у дискурс, вертикалних хијерархија у хоризонталне, националног у глобално, реалног у фиктивно, утопије у дистопију, целине у фрагмент, есенцијалног у релативно. Теоријски постулат да свака група или појединац заузимају више различитих субјекатских позиција у односу на различите хегемонијске дискурсе усложњава антагонистичког поља до нераспознатљивости, упркос чињеници да у савременој Империји¹⁰ постоји једна, истина расно, родно, културно, религијски хетерогена, невидљива маса која је истовремено хомогена у односу на форме моћи који јој се намећу – маса сиромашних, неписмених, болесних, искоришћених, заборављених, неразвијених. Искључива концентрисаност студија културе на род, расу и сексуално

9 Хил, Ц. и Потер, Е. (2011) *Продаја побуњеника*, Београд: Хедоне, стр. 47.

10 Појам разрађен у књизи: Хард, М. и Негри, А. (2005) *Империја*, Београд: Издавачки графички атеље „М”.

опредељење као и на мањине различитог типа, не само да запоставља већину, већ превиђа огромна померања становништва, дестабилизацију традиција и одумирање језика, рађање светског прекаријата, хибридизацију, представља као достигнуће либерализма и потврду слободе „света без граница”. Тако мноштво „малих политика” заклања видик ка „великој политици” скривајући немоћ отпора које глобална потрошачка култура и медији успешно неутрализују.

Отпор као основа агенсности културе, увек на домак руке свакој групи или појединцу, и као средство противљења мејнстриму у свакодневном животу и популарној култури, онако како га углавном тумаче студије културе, постаје талац капиталистичког *status quo* стања и гарант постполитичког друштва. Разлика као појам који је требало да дестабилизује сва фиксиран значења на основу којих се градио модерни свет са свим непочинствима који су у њему учињена, довела је до тога да се из вида изгубе процеси хомогенизације, мондијализације и последице које одатле проистичу. Показало се да је одговор на те процесе ширење фундаментализма разних провенијенција, стварних сукоба и насиља, и да у томе култура није невина. Левичарска политика студија културе обогаћена идејом радикалне демократије утопила се у мејнстрим неолибералног концепта демократије у којој реторика о људским правима селективно бира оне групе и културе на које се, по потреби односи.

Француска Теорија лишена свог марксистичког порекла са својим инхерентно политичким циљем дестабилизације европског/западног погледа на свет и његових колонизаторских и империјалних склоности, у оквирима студија културе показала се као погодан *експликаторни* оквир, хеуристичко средство за интерпретацију промена које је донела глобализација, а не као њен критички коректив. Инсистирање на непостојећим, фрагментарним идентитетима, *хибридизацији*, *раскорењивању*, *креолизацији* као појмовима којима се захвата природа новог субјективитета, дијагностикује стање ствари, хотимично или нехотимично искључујући сваку другу могућност и реалност огромног мноштва група чија „структура осећања” показује јаче везе са културним традицијама и лојалност своме дому.¹¹ Испада да је нефиксираност распрнутих идентитета последица избора неизвесног живота у веселој, хедонистичкој, „потрошачкој постмодерни” ствар слободног избора масе избеглица из сиромашних земаља и масе огрезле у сиромаштву. Културне праксе група

11 Рамацу, Р. А. Запад, у: *Будућност знања и културе*, приредили Лал, В. и Нанди, А. (2012) Београд: Клио.

које показују жељу да се мало чвршће држе за своје тло, свој идентитет, своје радно место, свој језик, свој посао, одбачени су као грех есенцијализације и „примордијалистичких” инстинката. Залажући се за хетерогеност, фрагментарност, разлику, хибридноћ, флуидноћ свих групних припадности, студије културе постају заговорник захтева за слободном флукуацијом роба и људи и са стратегијом пребацивања појединца из релативно стабилних група на динамично и променљиво тржиште¹². Тако су студије културе и пратеће хуманистичке дисциплине, које су заиста започињале једну нову еру алтернативног говора и биле знак критичког одмака од инструменталне рационалности, укључене у модернистички пројекат, постале адвокат потрошачког друштва као нормалног стања глобално уједињеног света у којем свеопшта хибридноћ брише разлике уместо да их промовише.

У овом критичком осврту на странпутице студија културе и поредак света коме се препознаје једна доминантна идеологија екстензивно цитирам Бадијуа који се пита:

„Шта се дешава? Чему то полуочарани, полудевастирани сведочимо. Одржавање у животу једног уморног света, куд пукло да пукло. Спасоносне кризе истог света, жртве победоносног ширења? Краја тог света? Настанка неког другог света? Шта нам се дакле то догађа, а што нема никаквог јасног имена ни на једном прихваћеном језику? Хајде да се посаветујемо са својим господарима: дискретним банкарима, медијским првацима, „гласноговорницима међународне заједнице, презапосленим председницима, новим филозофима, власницима фабрика и земљишних поседа и туђих земаља, људима са берзе, ...економистима раста, грађанским социолозима, ...оценитељима добити, рачунаоцима продуктивности...директорима људских ресурса, Шта о томе кажу они....Они кажу да се свет мења вртоглавом брзином и да морамо под претњом пропасти или смрти (за њих је то исто) да се прилагодимо тој промени, или да будемо, у свету какав јесте, само сенка себе самих.... Ради тога сви морају да окрећу педале, да се модернизују, реформишу и мењају...”

Бадијуове љутите речи у сагласности су са све гласнијим критичарима новог поретка света у функцији глобалног

12 Лал, В. и Нанди, А. Предговор, у: *Будућност знања и културе*, приредили Лал, В. и Нанди, А. (2012) Београд: Клио.

капитала и раста конзумеризма који указују да друштво ризика све више прераста у друштво катастрофе у погледу ендемског ширења сиромаштва, нарушавања природне околине, неизвесности технолошке интервенције на људском бићу итд.

Многи посленици у овој области запазили су да је дошао моменат када лојално позивање на специфичан дискурс Теорије почиње озбиљно да се троши те да је нужно нешто променити. У том смислу се све више говори о теорији после Теорије што је, када је реч о студијама културе усмерено у два правца: један је пратилац Келнерових препорука о нужности *мултиперспективистичког* приступа који би обновио значај класичне критичке теорије и оживео дијалектичку и материјалистичку варијанту марксизма. Све више се културолошке анализе ослањају на филозофе отворено левичарске оријентације и критичаре постмодернистичког релативизма као што су Бадију и Рансијер, као и на ауторе који у центар својих теорија стављају „голи живот” и форме биополитичког манипулисања њиме¹³. Агамбен, Делез, Батај, Лакло, Жижек, Латур, свако на свој начин доприноси скретању са постструктуралистичко/постмодернистичког курса али, како запажају Хол и Бирчол, без неке јаче заједничке нити која би их спајала у специфичан дискурс, онако како је то било раније.¹⁴ Такозвани „*афективни обрт*”¹⁵ почиње да се из широког поља савремене хуманистике укључује у студије културе повезујући се на изванредан начин са неким концептима новог материјализма тежећи да призове у свест постојање неке заједничке потке људског постојања у коме тело, материјална и природна стварност, као и техничка учествују у тумачењу и разумевању људских потреба, културних пракси и смисла „новог хуманитета”. Шири се обим тема, нарочито оних које се баве дигиталном културом, сајберпростором, односом хумано/нехумано/постхумано, биополитиком и биоетиком, односом науке и културе, новим тумачењима субјективности, односа природног/неприродног итд.

И најзад, оно што већ дуже време прати ове студије је позив за ревитализацију првобитних теоријских модела и оживљавање циљева, што је обећавајуће и надахнуто обележило студије културе у првој фази њиховог успоставља-

13 Eliot, J. and Attrige, D. (2010) *Theory after Theory*, Routledge, London.

14 Hall, G. and Birchall, C. (2006) *New Cultural Studies: Adventures in Theory*, Edinburgh: University Press.

15 Massoumi, B. (2002) *Parables for the Virtual: Movement, Affect, Sensation*, North Carolina: Duke University Press; Gregg, M. and Seigworth, G. (2010) *The Affect Theory Reader*, North Carolina: Duke University Press.

ња као критичког и друштвено релевантног истраживачког и интерпретативног поља. Њихово оживљавање би идеју о свеколикој нестабилности значења (свега) заменило већом усредсређеношћу на нове методе и методологије наметања, дисквалификације, препознано идеолошку матрицу у хегемонијским дискурсима неолиберализма, указало на парадоксе и замке монопола концепта слободног тржишта и његове културне последице. Потреба студија културе да се успротиве елитистичком концепту и негативистичком вредновању културе масовног друштва водила је ка отклону од критичке мисли Франкфуртске школе и трагању новим теоријским моделима који би „изманипулисану” гомилу препознали као мноштво свесних група и појединаца. Могуће је да би ново читање „франкфуртоваца”, у новим условима, изоштрило критичку оштрицу студија културе.

Покушала сам да укажем да су Студије културе почеле да се формирају као интерпретативно поље са јасном намером да остваре активну улогу у друштву, као форма политичке и друштвене критике. И заиста, оне се јесу укључиле, најпре у критику капитализма, да би у каснијој фази подржавале реторику борбе за људска права која све више постаје покриће за фундаментални антагонизам између богатих и сиромашних, између Запада и других што је „натурализовао” неолиберални економски поредак са многим озбиљним политичким, друштвеним и културним консеквенцама чије последице акутно осећамо свакодневно, на својој кожи, свеједно да ли је она црна, бела, женска, мушка, геј, тетовирана, стара или млада. Оне остају поље које ће и даље своју релативну специфичност градити на интердисциплинарним теоријским матрицама, али су у великој мери још увек удаљене од циља да поново промисле и редефинишу концепт политичности на који би се ослањале. Један од разлога свакако лежи у чињеници да су се оне прошириле у многе земље света које критичке претпоставке ових студија усаглашавају са напорима да се укључе у глобални поредак, нарочито на нивоу образовних институција. На маргинама Првог света, критички интелектуалци неретко прихватају понуђене интерпретативне моделе не либећи се помодног понављања теоријских клишеа и готових формула, онако како стижу из различитих контекста. Треба на крају подсетити да у култури није ништа невино, те су и ти клишеи и формуле у дослуху са идеологијама које намећу сасвим одређени интереси центара моћи.

ЛИТЕРАТУРА:

- Бадију, А. (2013) *Буђење историје*, Београд: Универзитет Сингидунум, Факултет за медије и комуникације.
- Massoumi, B. (2002) *Parables for the Virtual: Movement, Affect, Sensation*, North Carolina: Duke University Press.
- Couldry, N. (2010) *Why Voice Matters: Culture and Politics after Neoliberalism*, London: Sage.
- Edwards, D. Guardians of Power: The Myth of the Liberal Media, in: *Theory after Theory*, London: Pluto Press, eds. Eliot, J. and Attrige, D. (2010) Routledge, London.
- Gregg, M. and Seigworth, G. (2010) *The Affect Theory Reader*, North Carolina: Duke University Press.
- Хил, Џ. и Потер, Е. (2011) *Продаја побуњеника*, Београд: Хедоне.
- Hall, G. and Birchall, C. (2006) *New Cultural Studies: Adventures in Theory*, Edinburgh: University Press.
- Hill, R. (2012) *Is Resistance Futile: Cultural Studies at the Zenith of Neoliberalism*, American Quarterly, vol IV, pp. 345-356.
- Лал, В. и Нанди, А. Предговор, у: *Будућност знања и културе*, приредили Лал, В. и Нанди, А. (2012) Београд: Клио.
- Ferguson, M. and Golding, P. (1997) *Cultural Studies in question*, London: SAGE publications.
- Mouffe, C. and Laclau, E. (1985) *Hegemony and socialist strategy, towards radical democracy and politics*, London: Verso.
- Рамаџу, Р. А. Запад, у: *Будућност знања и културе*, приредили Лал, В. и Нанди, А. (2012) Београд: Клио.
- Samuels, R. (2010) *New media, cultural studies and critical theory after postmodernism, Automodernity from Zizek to Laclau*, New York: Palgrave Macmillan.
- Sayre, H. (1989) *The object of performance, American Avant – Garde since 1970*, University of Chicago Press.

Jelena Đorđević

University in Belgrade, Faculty of Political Sciences, Belgrade

POLITICAL ASPECT OF CULTURE STUDIES –
WAYS AND SIDEWAYS

Abstract

This paper proceeds from an assumption that culture studies are impregnated with political meaning. It examines basic theoretical presumptions of culture studies whose original role was to discover new means of interpretation and methodologies in order to explain the big changes in the society and culture in the 1960ies. Opposed to the elitist culture concepts, they aim to democratize the understanding of culture by the common man, carry out a multidimensional criticism of the capitalist culture starting from leftist ideas and experiences. The aim was to pave new ways for education of “public intellectuals” outside official institutions. Under strong influence of post modernism and related theories, they have advocated radical culturalism and, paradoxically, became hostage to globalism and neoliberal ideologies. This study examines the concepts and ideas that culture studies relied on, leading to such transformation.

Key words: *culture studies, neoliberalism, discourse, politics, difference, hybrid aspect*